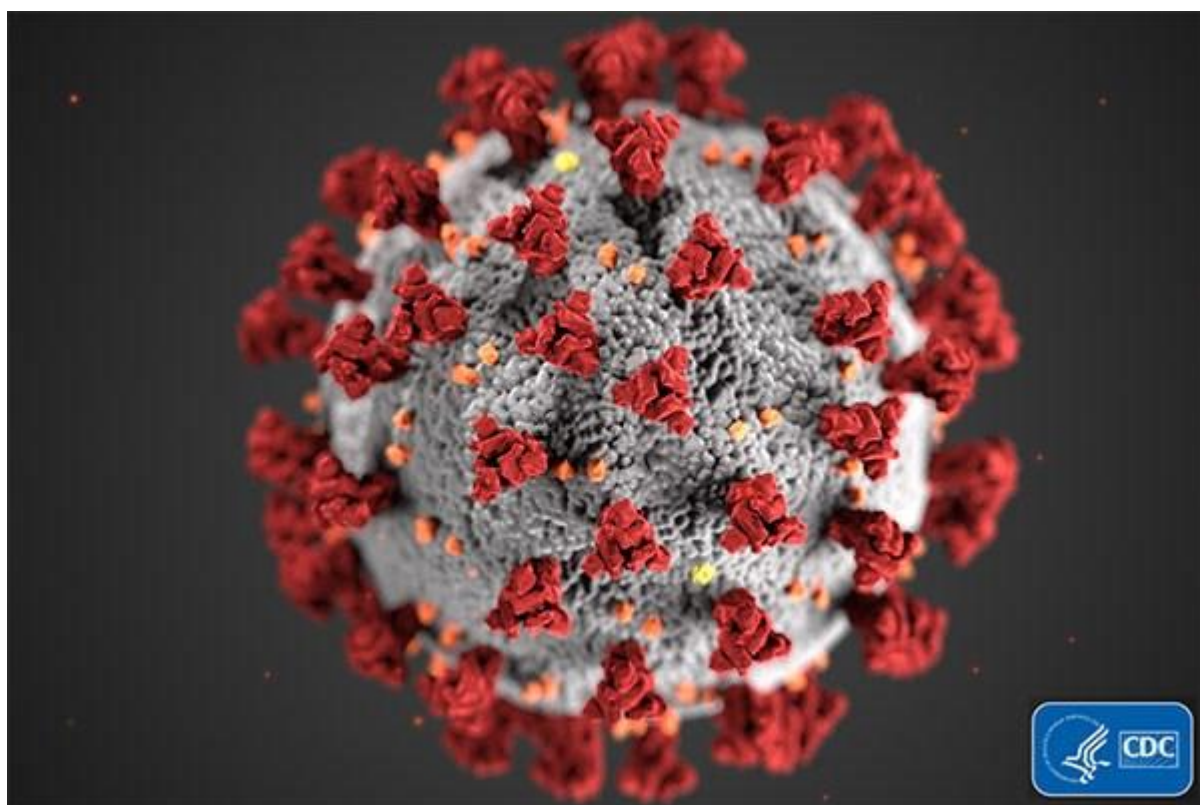

Effekterna av Corona/Covid-19 för Innovationsföretagens medlemmar

Rapport 5

En snabbenkät – insamlad
31 augusti-4 september 2020

Innovationsföretagen
● almega

Bakgrund

Med anledning av den snabba händelseutvecklingen till följd av Coronapandemin följer Innovationsföretagen nu kontinuerligt upp effekterna för våra medlemmar. Dels för att kunna informera om läget i branschen och kunna ge bästa möjliga stöd till medlemsföretagen, dels för att informera politikerna om vilka åtgärder som krävs för att stödja företagen i branschen.

Metod och fakta

Enkäten, som mejlades ut till drygt 550 vd:ar, divisionschefer och andra beslutsfattare hos Innovationsföretagens medlemmar, var öppen mellan den 31 augusti till 4 september.

Den genererade 125 svar från företag som tillsammans sysselsätter knappt 21 000 medarbetare i Sverige. De svarande representerar 29 industriteknikkonsult- och techföretag, 347 arkitektföretag och 59 teknikkonsultföretag (bygg och anläggning).

Frågeställningar

Nedan redovisas frågeställningarna i enkäten.

Antal anställda.

Har ditt företag påverkats av den pågående Coronakrisen?

Har ni på grund av Coronakrisen:

- Tappat befintliga uppdrag?
- Fått befintliga uppdrag uppskjutna?
- Tappat i orderingång?
- Fått en högre sjukfrånvaro?
- Fått en högre VAB-frånvaro?

Ungefär hur mycket har det påverkat? Svara i siffror så gott du kan.

- Hur många personer har varslats/sagts upp? (Antal personer)
- Planerar ni att varsla/säga upp personal? Hur många i så fall?
- Hur många personer har permitterats? (Antal personer)
- Planerar ni att permittera personal? Hur många i så fall?

Frågor om likviditet:

- Har ni svårare att få betalt av era kunder pga Coronakrisen?
- Bedömer ni att risken för brist på likviditet har ökat i ert företag på grund av Coronakrisen?
- Har ni sökt krediter från er bank med anledning av Coronakrisen?
- Om ni sökt krediter: Har ni fått ansökan beviljad?
- Om ni sökt krediter: Har ni fått ansökan avslagen?
- Om ni sökt krediter: Väntar ni fortfarande på beslut?

Hur har ditt företag kompetensutvecklat personalen under Coronapandemin?

Hur har ditt företag investerat i forskning och utveckling (OBS: ej kompetensutveckling) under Coronapandemin?

Förväntar du dig att effekterna av Coronakrisen på ditt företags verksamhet kommer att öka?

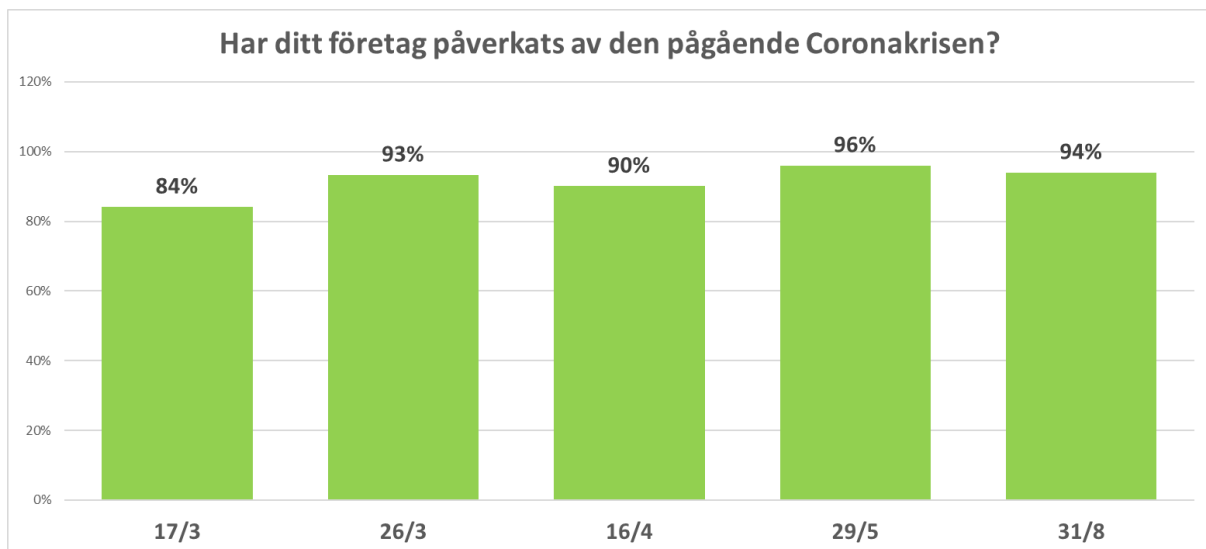
Öppen textfråga.

Resultat

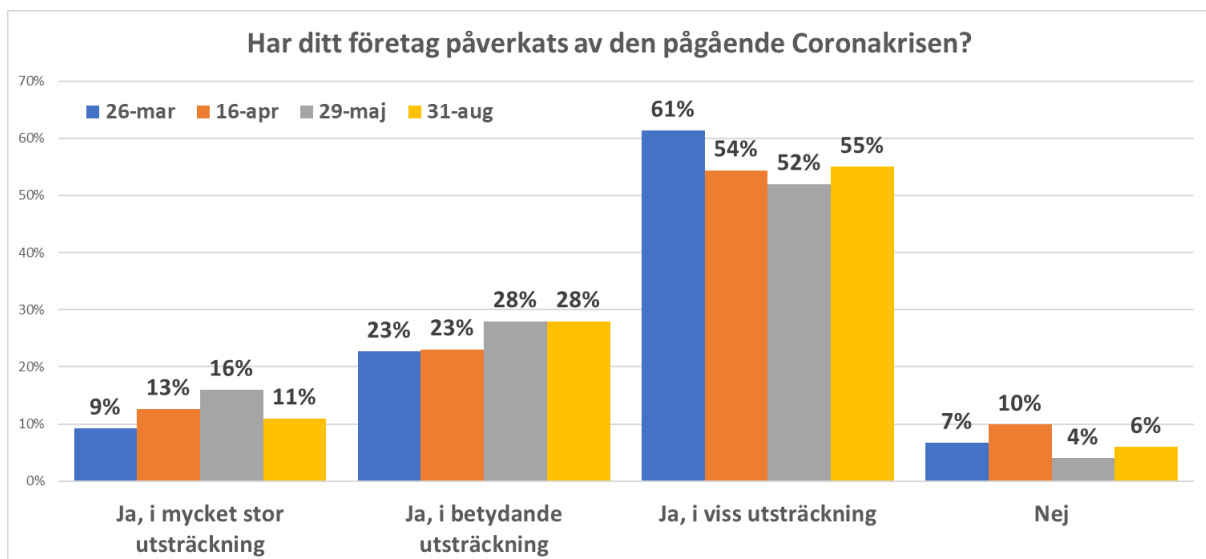
Nedan redovisas resultaten från enkäten, fråga för fråga. Även skillnaden mellan denna och de fyra tidigare mätningarna (16-17 mars, 25-27 mars, 14-16 april och 29 maj-5 juni) visas. I slutet sammanfattas och analyseras enkäten.

1. Har ditt företag påverkats av den pågående Coronakrisen?

Nästan alla företag känner av Coronakrisen på något sätt. 94 % av de medverkande företagen uppger att de har påverkats av pandemin. Det är ungefär samma nivå som i senaste mätningen; 96 %.

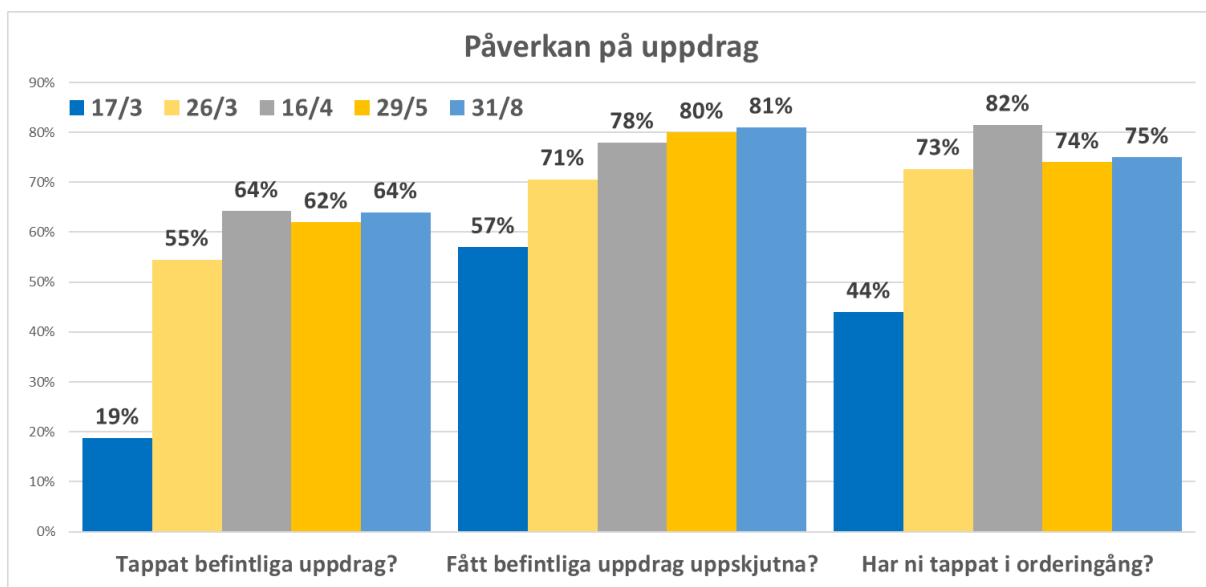
Graden av påverkan är dock något lägre än i de föregående mätningarna. 11 % av företagen uppgav påverkan i mycket stor utsträckning. I den föregående mätningen var motsvarande siffra 16 %. Men på det stora hela är påverkan liknande som innan sommaren.

Det förekommer en del skillnader på graden av påverkan beroende på verksamhetsområde. Bland arkitekt- och industrikonsultföretagen uppger samtliga påverkan av någon grad medan 12 % av teknik konsulterna uppger att de inte påverkats alls. Industrikonsulterna har högst andel företag som svarar att de påverkats i mycket stor utsträckning; 36 %. Lika många industrikonsulter har påverkats i betydande omfattning och 28 % i viss utsträckning. Motsvarande siffror för arkitekterna är; 11 % i mycket stor utsträckning, 31 % i betydande utsträckning och 58 % i viss utsträckning. För teknik konsulterna är siffrorna; 0 % i mycket stor utsträckning, 22 % i betydande utsträckning och 66 % i viss utsträckning.

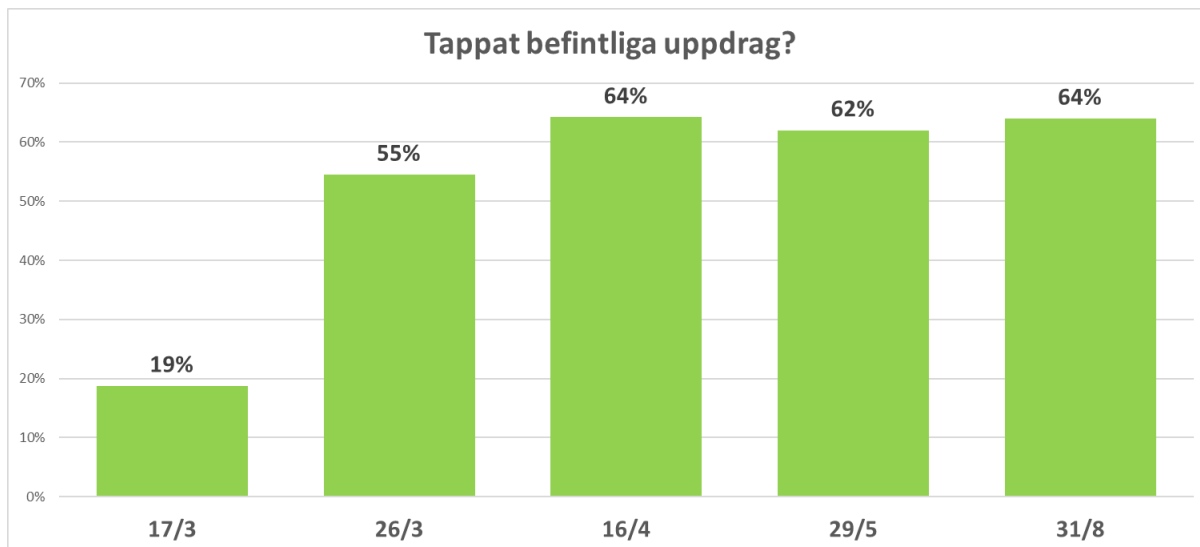
2. Hur har ditt företag påverkats?

Företagen tillfrågades om de påverkats på olika sätt och hur mycket (i procent eller antal) enligt frågorna nedan. Påverkan på uppdrag är relativt oförändrad jämfört med undersökningen innan sommaren. 64 % av företagen har tappat befintliga uppdrag. 81 % har fått uppdrag uppskjutna och 75 % har tappat i orderingång.

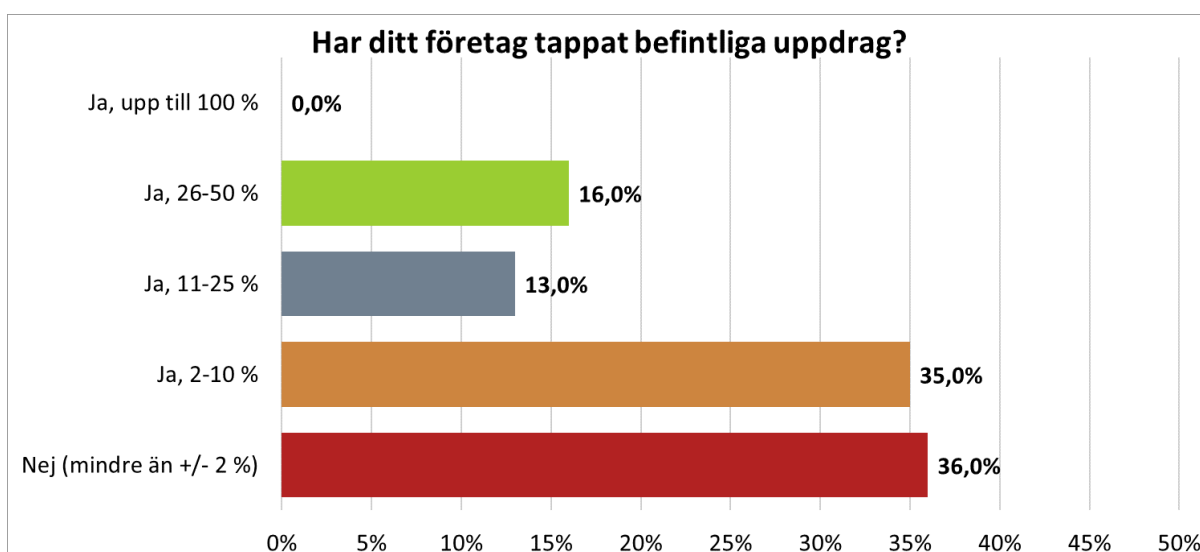

2.1. Har ni tappat befintliga uppdrag?

64 % av företagen svarar att de tappat befintliga uppdrag. Det är ungefär i nivå med förra mätningen då 62 % svarade att de tappat befintliga uppdrag. Drygt hälften, 35 %, uppger att de tappat 2-10 % av uppdragen. Det är fler än i förra mätningen då motsvarande siffra var 28 %.

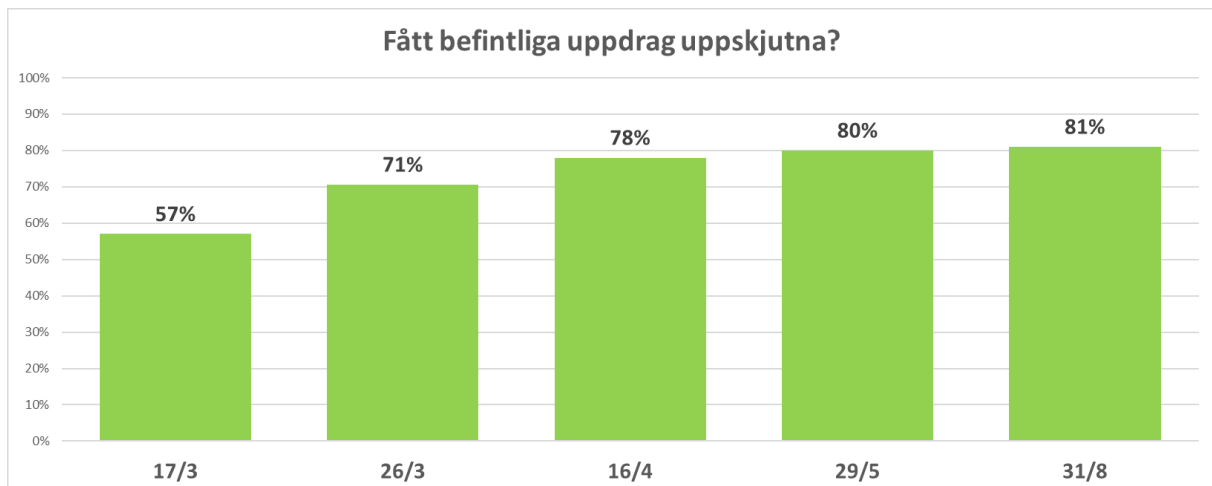

16 % har tappat mer än 25 % av uppdragen, mot 15 % senast. Industriksulterna har tappat mest uppdrag; 86 % svarade att de tappat minst 2 % av uppdragen, samma notering som i förra mätningen. 43 % har tappat mellan 26-50 % av uppdragen, 29 % har tappat 11-25 % av uppdragen och 14 % har tappat 2-10 % av uppdragen. Bland arkitektföretagen uppger 57 % att de tappat uppdrag. Fördelningen är; 34 % har tappat 2-10 %, 9 % har tappat 11-25 % och 14 % har tappat 26-50 %. Bland teknikksulterna uppger också 57 % att de tappat uppdrag, men en fördelning enligt; 47 % tappade 2-10 %, 8 % tappade 11-25 % och 2 % tappade 26-50 %.

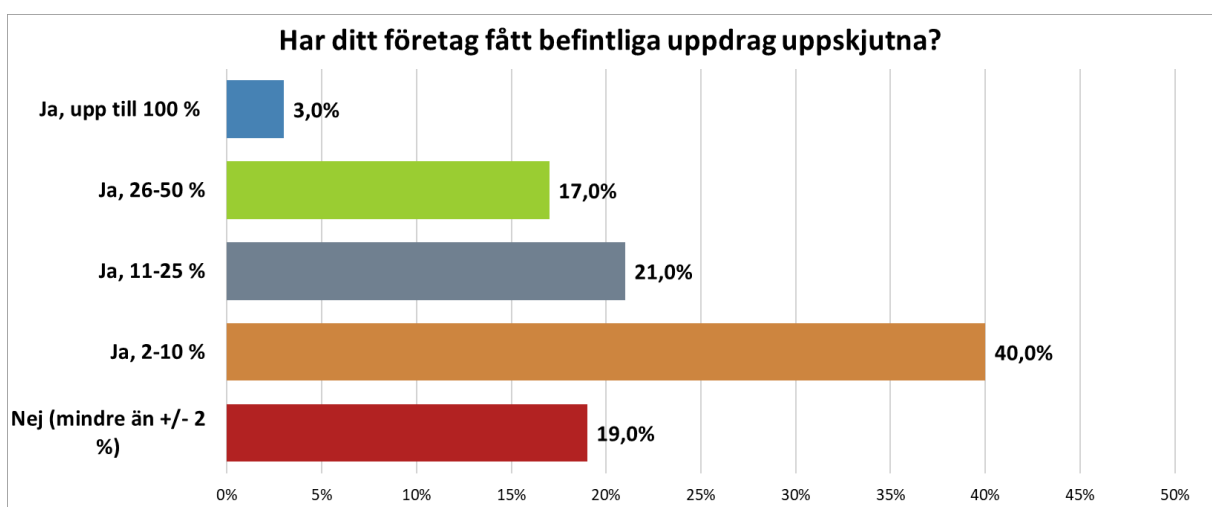
2.2. Har ni fått befintliga uppdrag uppskjutna?

81 % av företagen har fått uppdrag uppskjutna. Det är ungefär samma notering som senast; 80 %. Trenden att andelen företag som får uppdrag uppskjutna ökar är tydlig i diagrammet som följer, men ökningstakten har bromsat in och det är små skillnader mellan de tre senaste mätningarna, från mitten av april fram till slutet av augusti.

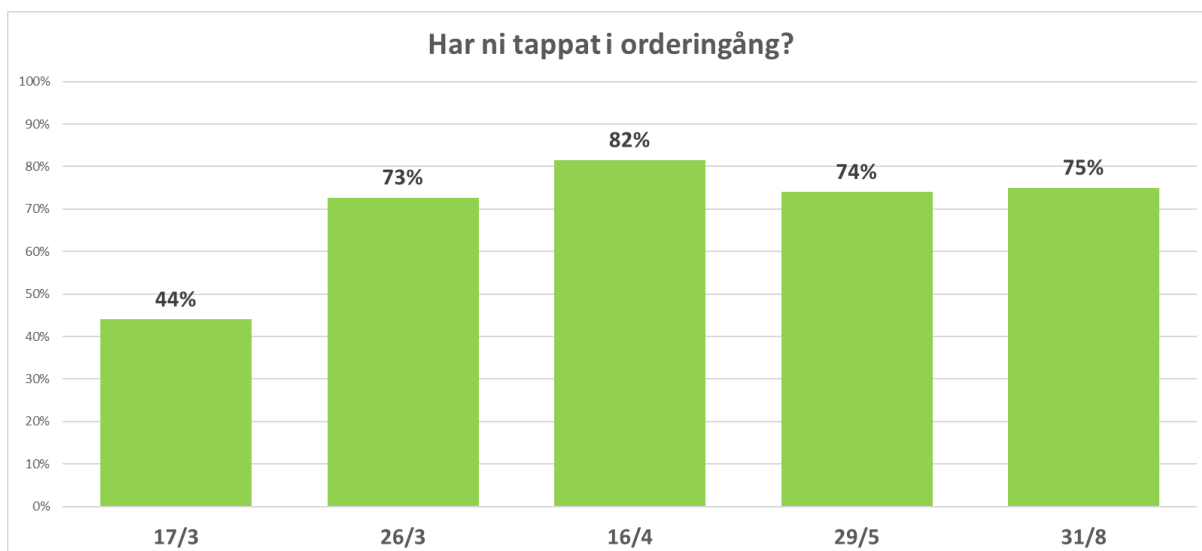
40 % av företagen (38 % i maj) har fått mellan 2-10 % av uppdragen uppskjutna medan 20 % (9 % i maj) har fått mer än 25 % av uppdragen uppskjutna. Industrikonsulterna har högst andel företag som fått uppdrag uppskjutna; 82 % (81 % i maj), med en fördelning enligt; 26 % har fått 2-10 % av uppdragen uppskjutna, 11 % har fått 11-25 % uppskjutna, 41 % har fått 26-50 % uppskjutna och 4 % har fått mer än 50 % av uppdragen uppskjutna.

Bland arkitekterna hade 78 % av företagen fått uppdrag uppskjutna, med fördelningen; 44 % mellan 2-10 %, 14 % mellan 11-25 %, 17 % mellan 25-50 % och 3 % mer än 50 %. Bland teknik konsulterna hade 64 % fått uppdrag uppskjutna, med en fördelning enligt; 35 % mellan 2-10 %, 13 % mellan 11-25 % och 16 % mellan 26-50 %.

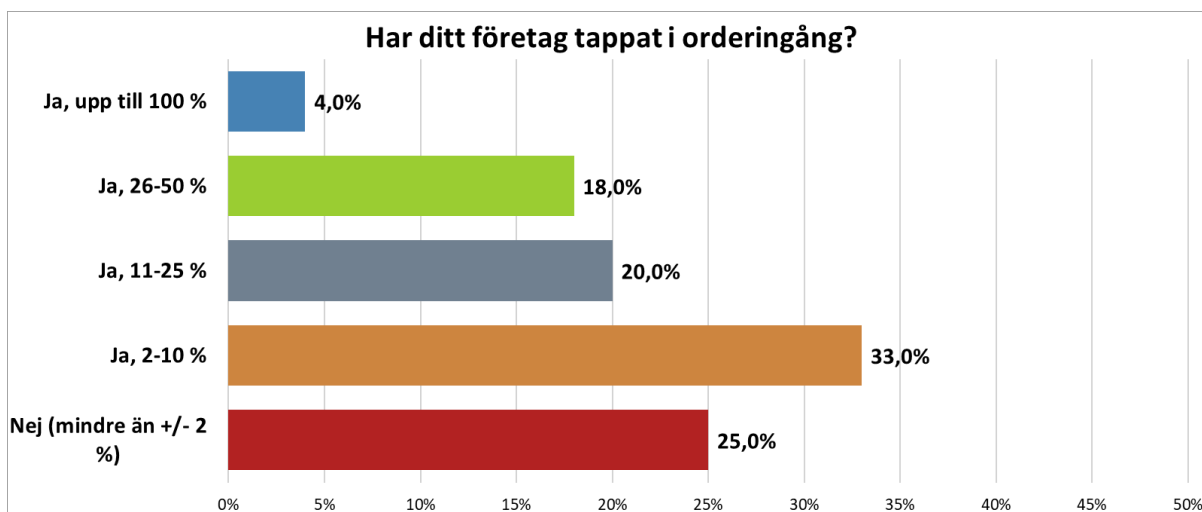

2.3. Har ni tappat i ordergång?

Tre av fyra (75 %) företag har tappat i ordergång på grund av Coronapandemin. Det är ungefär i samma nivå som i den förra mätningen; 74 %. Industrikonsulterna har tappat mest uppdrag. 82 % svarade att de tappat uppdrag i någon omfattning. Motsvarande siffror för teknik konsulterna och arkitekterna är 75 % respektive 69 %.

Fördelningen över i vilken omfattning företagen har tappat uppdrag redovisas i diagrammet nedan. 33 % av företagen har tappat mellan 2-10 % av ordergången. 22 % har tappat mer än 25 % av ordergången.

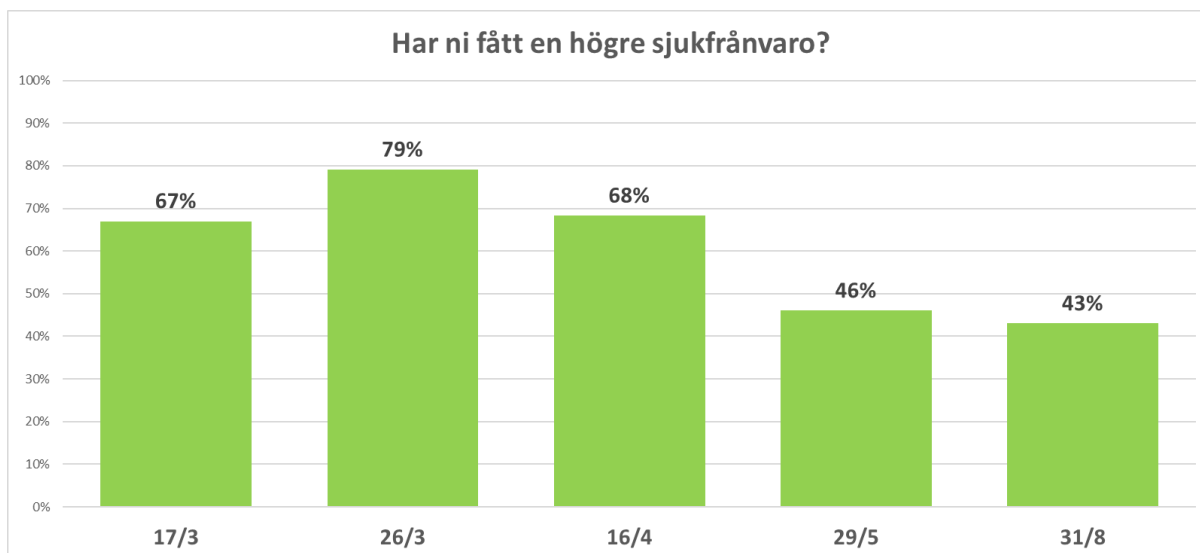
Fördelningen mellan de olika verksamhetsområdena är: arkitekterna; 17 % tappade 2-10 %, 29 % tappade 11-25 %, 20 % tappade 26-50 % och 3 % tappade mer än 50 % av ordergången. Teknik konsulterna; 45 % tappade 2-10 %, 22 % tappade 11-25 %, 6 % tappade 26-50 % och 2 % tappade över 50 %. Industri konsulterna; 29 % tappade 2-10 %, 7 % tappade 11-25 %, 39 % tappade 26-50 % och 7 % tappade mer än 50 % av ordergången.

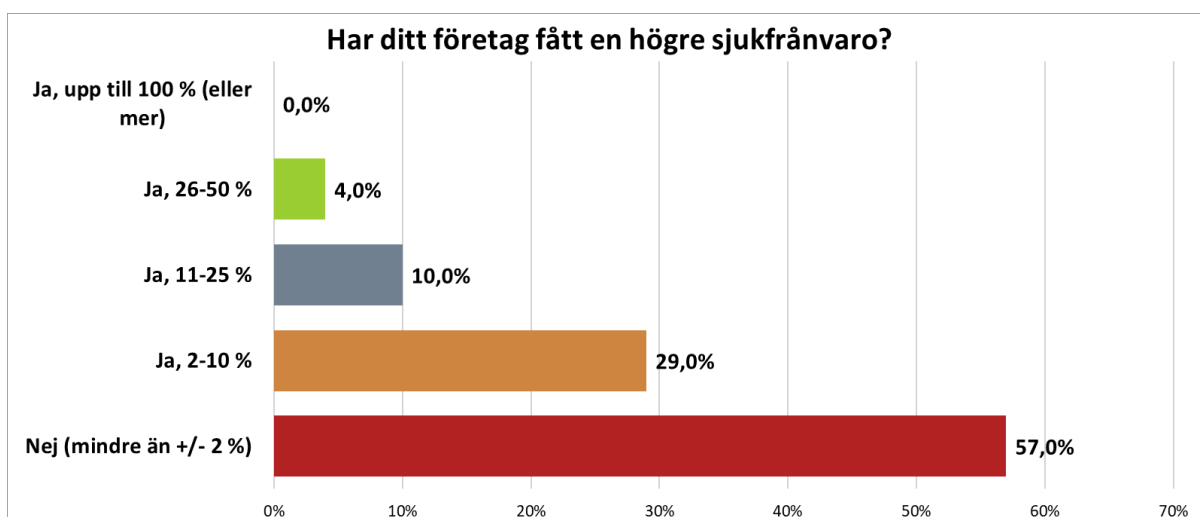
2.4. Har ni fått en högre sjukfrånvaro?

Sjukfrånvaron verkar ha minskat jämfört med tidigare i våras. 43 % av företagen i den här undersökningen uppgav att sjukfrånvaron ökat, mot 46 % i slutet av maj och 79 % i slutet av mars.

Arkitekterna redovisade högst andel företag med högre sjukfrånvaro; 47 %. Bland teknik konsulterna var det 46 % av företagen som hade högre sjukfrånvaro och bland industrikonsulterna var det 32 %.

29 % av företagen uppgav att sjukfrånvaron ökat med 2-10 %. 10 % uppgav att den ökat med 11-25 % och 4 % att den ökat med 26-50 %.

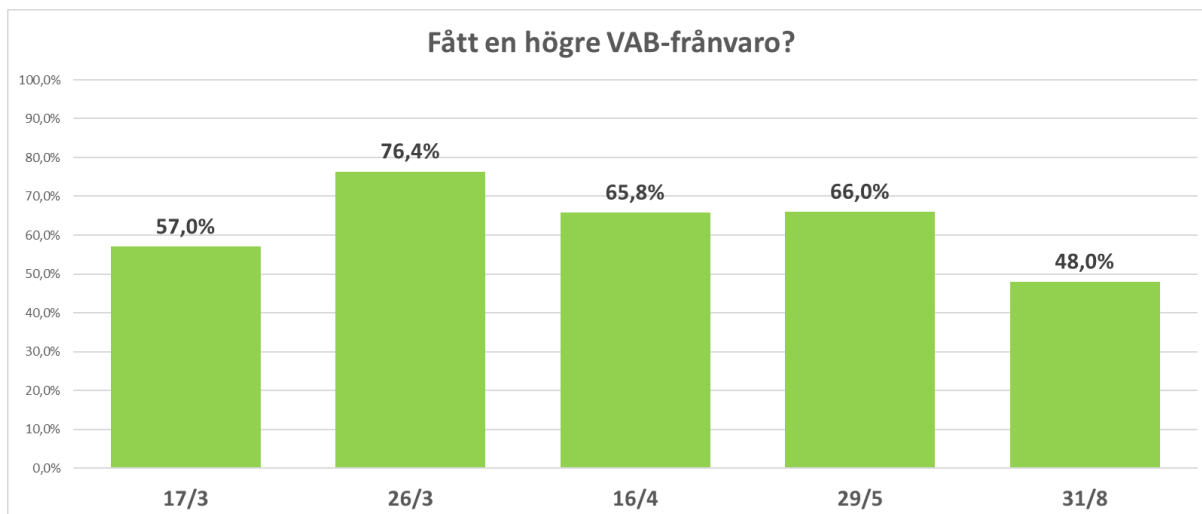

Fördelningen baserat på verksamhetsområde var: Arkitekterna; 39 % mellan 2-10 % ökning, 5 % mellan 11-25 % ökning och 3 % mellan 26-50 % ökning. Teknik konsulterna; 25 % redovisade en ökning mellan 2-10 %, 17 % ökning på 11-25 % och 4 % en ökning på 26-50 %. Industrikonsulterna; 21 % ökning med 2-10 %, 4 % ökning med 11-25 % och 7 % ökning med 26-50 %.

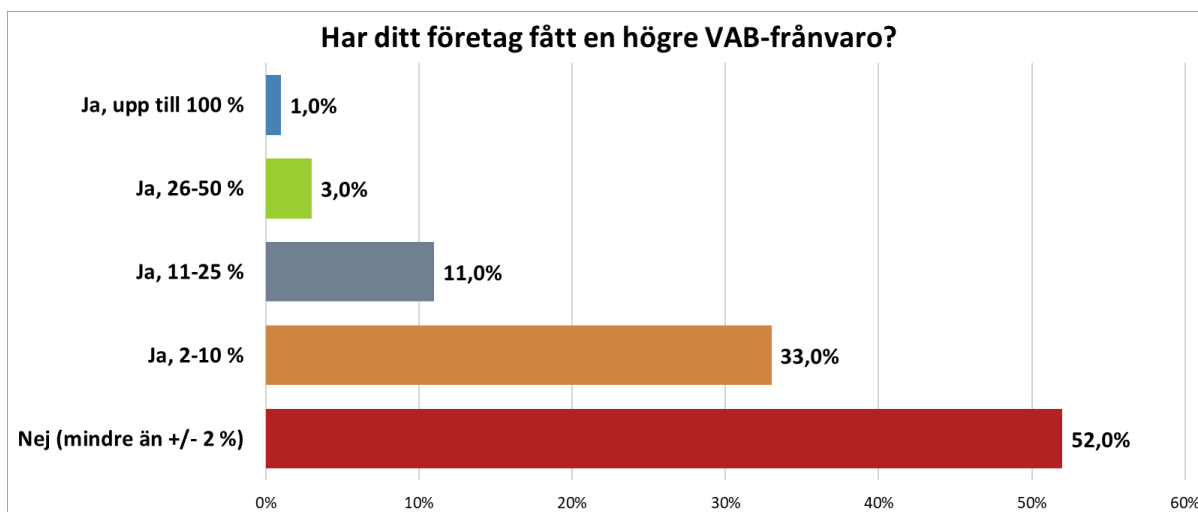
2.5. Har ni fått en högre VAB-frånvaro?

Även VAB-frånvaron verkar ha stabiliserat sig. 48 % av företagen rapporterade ökad VAB-frånvaro. Motsvarande siffra i maj var 66 %. Den högsta noteringen var i slutet av mars, på 76 %.

Industrikonsulterna redovisade lägst andel företag med högre VAB-frånvaro; 32 %. Bland teknik konsulterna hade 44 % högre VAB-frånvaro och bland arkitekterna var de 43 %.

Sammanlagt uppgav 33 % av företagen att deras VAB-frånvaro ökat med 2-10 %. 15 % uppgav att den ökat med mer än 10 %, enligt diagrammet nedan.

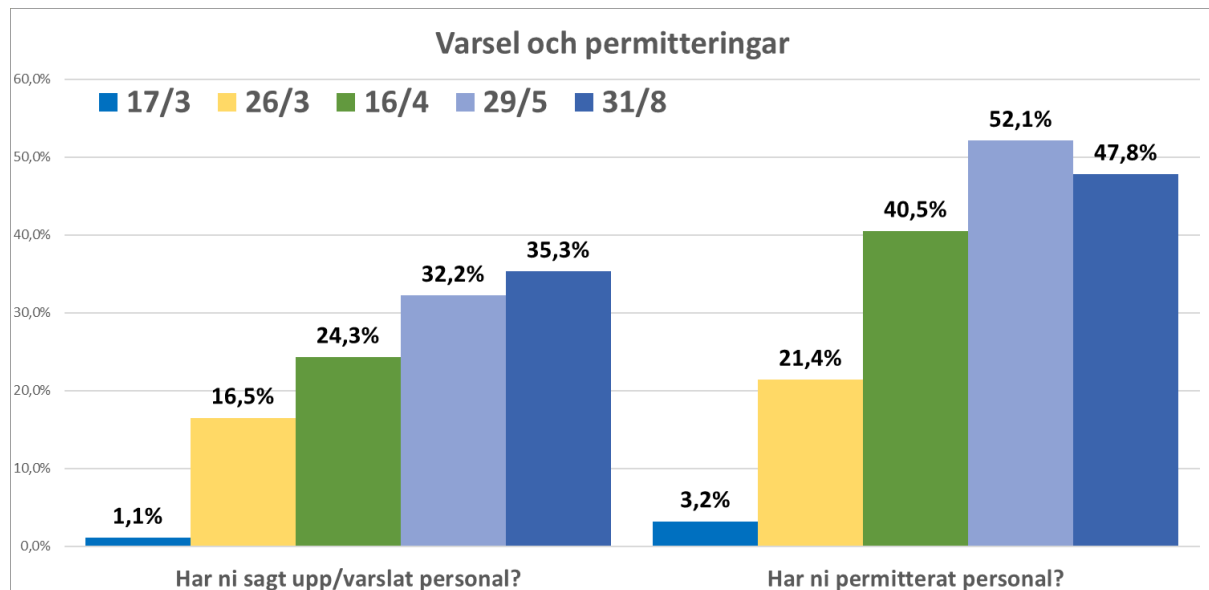

Fördelningen mellan verksamhetsområdena var: industrikonsulterna; 21 % redovisade en ökning på 2-10 %, 7 % en ökning på 11-25 % och 4 % en ökning på 26-50 %. Arkitekterna; 36 % ökning med 2-10 %, 11 % ökning med 11-25 %, 3 % ökning med 26-50 % och 3 % ökning med mer än 50 %. Teknik konsulterna; 36 % ökning med 2-10 %, 14 % ökning med 11-25 % och 4 % ökning med 26-50 %.

2.6. Har ni sagt upp/varslat personal?

Varslen och permitteringarna har ökat mellan varje mätning, men andelen företag som permitterat var något lägre i den här mätningen jämfört med den föregående. Sammantaget hade 35,3 % av företagen varslat och 47,8 % permitterat personal. I den första undersökningen hade endast 1,1 % av företagen varslat personal och 3,2 % hade permitterat personal.

Nedan redovisas den samlade utvecklingen över varsel och permitteringar i de fyra genomförda undersökningarna.

I den här undersökningen rapporterade 35,3 % av företagen att de varslat 558 medarbetare, tillsammans, vilket motsvarar 2,9 % av deras samlade personalstyrkor. Bland industrikonsulterna hade 46,4 % av företagen varslat 5,9 % av den samlade personalstyrkan. Bland arkitekterna hade 41,7 % av företagen varslat 6,5 % av personalstyrkan och bland teknikkonsulterna hade 25,0 % av företagen varslat 1,0 % av personalstyrkan.

Andelen företag som fortfarande planerar att varsla har minskat sedan den förra undersökningen. 21,4 % av företagen hade planer att varsla i den här mätningen, mot 22,3 % i den föregående mätningen. Högst andel företag som planerar att varsla finns bland industrikonsulterna, där 42,9 % signalerar planer på att varsla under hösten. Bland arkitekterna planerar 18,2 % av företagen att varsla i höst och bland teknikkonsulterna planerar 11,8 % att varsla.

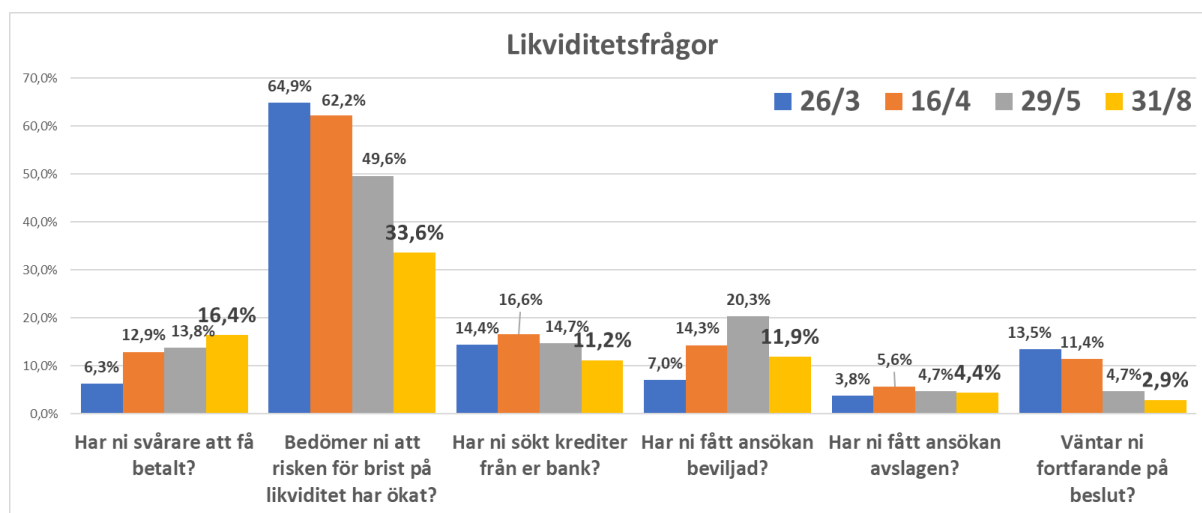
47,8 % av företagen hade tillsammans permitterat nästan 2 400 medarbetare, vilket motsvarade 13 % av den samlade personalstyrkan. Av industrikonsulterna hade 68 % av företagen permitterat, mot 53 % av arkitekterna och 33 % av teknikkonsulterna. De medverkande arkitektföretagen hade permitterat 22,4 % av sin samlade personalstyrka. Samma notering redovisade industrikonsulterna; 22,4 % av personalstyrkan. Motsvarande notering bland teknikkonsulterna var väsentligt lägre; 6,6 %.

Andelen företag som planerade att permittera framöver ökade till 25,7 % i den här mätningen, från 19,8 % i den förra mätningen. Högst andel företag med permitteringsplaner finns bland industrikonsulterna; 40 %. Bland arkitekterna är de 29 % och bland teknikkonsulterna 16 %.

3. Frågor om likviditetsproblem

16,4 % av de medverkande företagen svarade att de hade svårare att få betalt av sina kunder. Det är en ökning sedan den förra mätningen då noteringen var 13,8 %. Däremot har andelen företag som bedömer att risken för ökade likviditetsproblem minskat. 33,6 % i den här mätningen mot 49,6 % i den förra mätningen.

I diagrammet nedan redovisas hur företagen svarat kring betalnings- och likviditetsproblem i den här och de föregående undersökningarna.

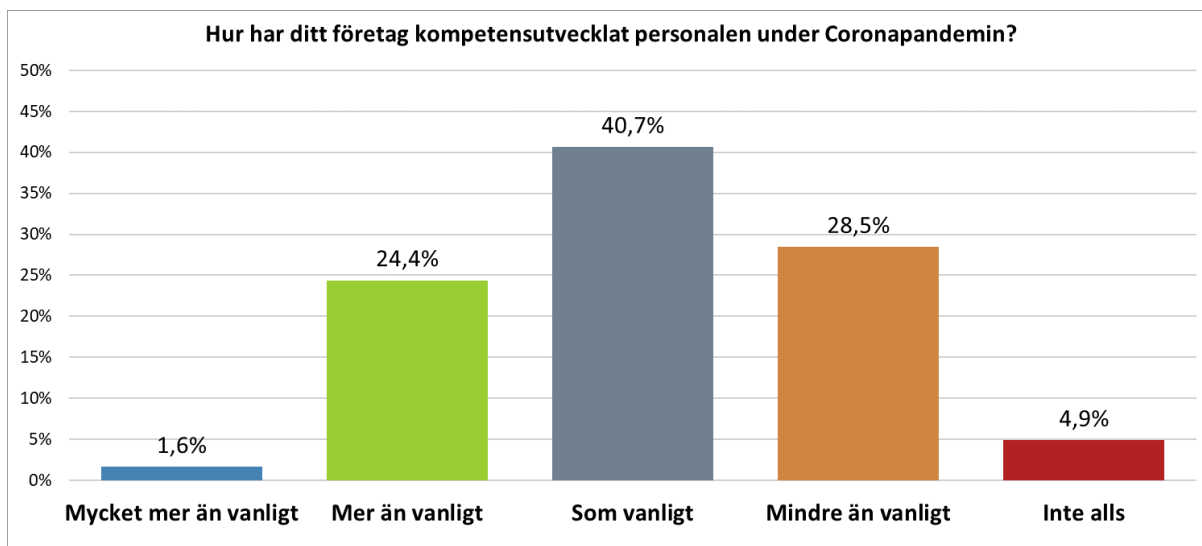
4. Kompetensutveckling och FoU-investeringar under Coronapandemin

I den här undersökningen tillfrågades företagen också hur investeringar i kompetensutveckling och forskning och utveckling påverkats av Coronapandemin.

Nedan redovisas hur företagen agerat. Det är tydligt att de inte passat på att öka investeringar i personal och utveckling under pandemin. Snarare ser det ut att vara tvärtom. Det är fler företag som dragit ned på dessa investeringar än det är företag som ökat dem.

4.1. Hur har ditt företag kompetensutvecklat personalen under Coronapandemin?

Sammanlagt hade 26 % av företagen investerat mer i kompetensutveckling än de vanligtvis gör. 28,5 % hade investerat mindre och 4,9 % inte alls.

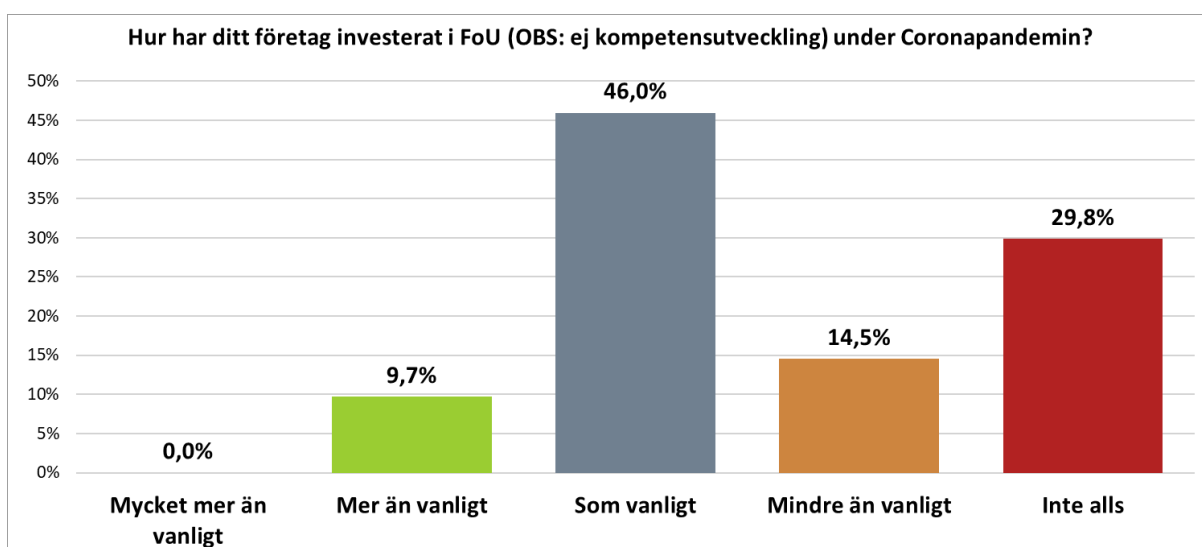
Industrikonsulterna har investerat mer i kompetensutveckling än de andra verksamhetsområdena; 41 % hade investerat mer än vanligt medan 11 % investerat mindre än vanligt.

Fördelningen baserat på verksamhetsområde:

Kompetensutveckling (%)	Mycket mer än vanligt	Mer än vanligt	Som vanligt	Mindre än vanligt	Inte alls
Arkitekter	5	22	30	35	8
Industrikonsulter	0	41	48	11	0
Teknikkonsulter	0	19	44	32	5

4.2. Hur har ditt företag investerat i forskning och utveckling (OBS: ej kompetensutveckling) under Coronapandemin?

Företagen ser ut att ha dragit ned på forsknings- och utvecklingskostnader under pandemin. 9,7 % av företagen har ökat investeringarna medan 14,5 % minskat och 29,8 % inte investerat alls i forskning och utveckling.

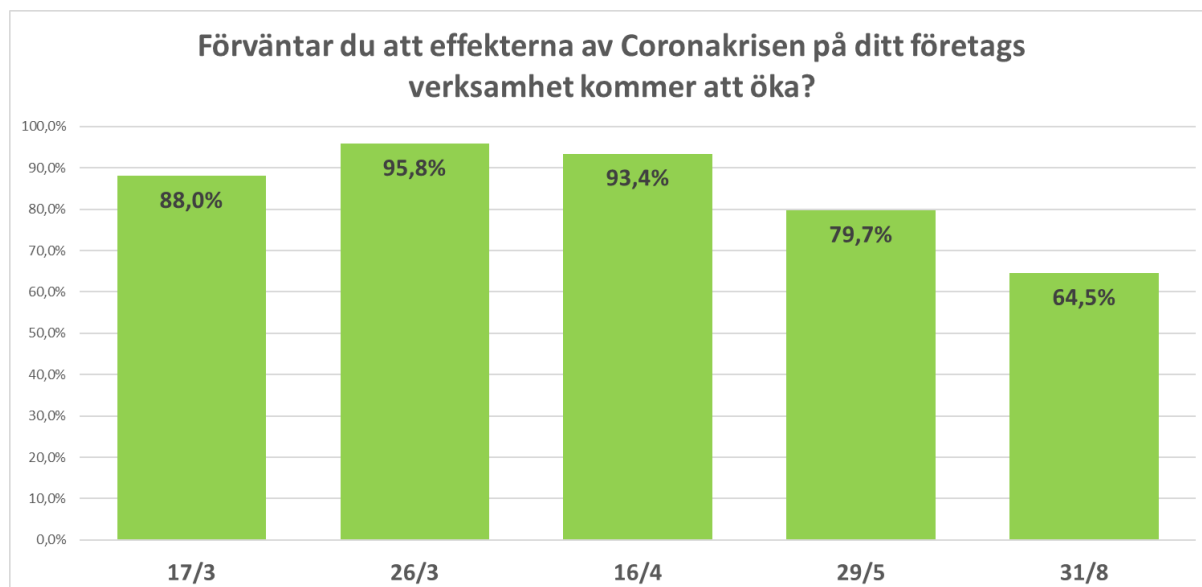
Fördelningen baserat på verksamhetsområde:

Forskning och utveckling (%)	Mycket mer än vanligt	Mer än vanligt	Som vanligt	Mindre än vanligt	Inte alls
Arkitekter	0	11	40	11	38
Industrikonsulter	0	11	57	7	25
Teknikkonsulter	0	9	44	20	27

5. Förväntar du dig att effekterna av Coronakrisen på ditt företags verksamhet kommer att öka?

Andelen företag som förväntar sig att effekterna på verksamheten kommer att öka till följd av Coronakrisen har fortsatt att minska.

64,5 % av företagen tror att påverkan till följd av Corona kommer att öka. I den föregående mätningen var motsvarande siffra 79,7 %. Den högsta noteringen redovisades i slutet av mars då nästan samtliga, 95,8 %, företag trodde på ökande effekter.

Det är dock fortfarande nära två av tre företag som tror att påverkans effekterna kommer att öka. Så det råder fortfarande stor oro och ovisshet bland företagen i branschen.

Bland teknik konsulterna är det flest företag som tror på ökad påverkan av Corona; 69 % av teknik konsulterna tror att påverkan ökar i stor eller viss utsträckning. Bland arkitekterna är motsvarande notering 62 % och bland industrikonsulterna 57 %.

6. Kommenterar från medlemmar

Nedan presenteras ett axplock av kommentarerna som lämnades i den sista (fritext) frågan.

Arkitektföretag

- Vi behöver inga lån. Halvårsresultatet är det bästa någonsin.
- Problem med lån hör samman med att vår bank inte nyttjar statens garanti för finansiering. Därmed har vi blivit bedömda utan coroneffekten. Kommer sannolikt att byta bank. Bolaget påverkas stort genom att våra projekt ska vara "pandemisäkra" när de lämnar ritbordet samt att nya folkhälsoaktiviteter ska skapas.
- Det är svårt att bedöma hur hösten kommer att bli. Om smittspridningen inte ökar igen så kommer vi att ha "business-as-usual" men med mer fokus på medarbetare och hur de ska få till en fungerande tillvaro med växelvis hemarbete och kontorsarbete.
- Permitteringsåtgärder är kortsiktiga. I höst är det antingen "business-as-usual" eller uppsägningar.
- För vår del har det varit väldigt bra att under våren kunna få hjälp med permitteringsstöd, sjuklönekostnader och sociala avgifter.
- De olika åtgärder som staten bidragit med har skapat förtroende, tillförsikt och lugn. Uppsägningar vi trots detta gjorde tidigt i år var utifrån en lägre beläggning som vi såg redan under hösten 2019. Utan stöd från staten hade vi högst trolig varslat betydligt fler om uppsägning under våren.
- Vi stoppade mycket av internt arbete för att rusta inför eventuellt sämre tider. Detta har tillfälligt påverkat vårt utvecklingsarbete.
- Läget nu är att vi har bra ekonomisk ställning för 2020 och att på flera orter är våra orderböcker bättre än någonsin. Vi är nu istället i ett läge att vi behöver rekrytera."
- Som arkitektkontor och därmed del av byggsektorn tror vi att det kommer en negativ effekt efter nyår. Plan- och byggprojekt har långa ställtider och det tar tid och är kostsamt att stoppa pågående projekt. En negativ påverkan förväntas efter nyår.
- För vår del har läget stabiliserats avsevärt sedan i våras. Under mitten av mars till slutet av maj hade vi stora osäkerheter i ordergång, uppskjutna/avbrutna projekt mm, men sedan mitten av sommaren har det blivit avsevärt bättre. Den minskning av personal vi behövt göra har skett genom att en person gått i pension och ett vikariat har vi valt att inte förlänga. Vi har också avslutat alla korttidspermitteringar per den 15 juli. Så med viss förtröstan ser vi fram emot en ganska normal höst med avseende på ordergång och beläggning.

Industrikonsultföretag

- Uppskjutna investeringar och återhållsamhet hos kunderna är just nu största utmaningen. Vi tillhör en större grupp så finansieringen är inte ett problem just nu.
- Fortsatt tufft för många av Sveriges exportföretag som är våra kunder och därmed för oss.
- Kris eller ej så får inte mindre bolag banklån.

- Vi har inte sökt lån men Tillväxtverkets utdragna process kan göra att vi säger upp personal pga osäkerheten med avseende på om vi får pengar.
- Prispåstrycket för våra tjänster är fallande pga den ökade konkurrens som uppstår när den totala efterfrågan på världsmarknaden minskar.

Teknikkonsultföretag

- Vi har klarat krisen mycket bra så här långt. Bl a för att vi har lägre kostnader för diverse poster, t ex resor (nästan inga nu). Vi befärdar dock att det allmänna ekonomiska läget i landet kan få kunderna att bromsa sina investeringar under 2021. Det skulle innebära att vår "smäll" kommer nästa år och inte detta år.
- Att "arbeta hemma" har inneburit att vi tänkt till hur kontakten/uppföljning i arbetet ska hanteras inom företaget. Har hittills fungerat mycket bra. Men, att ha en stor del av personalen sittande hemma, kan på sikt innebära problem med "företagsandan" etc. Detta är något vi arbetar med just nu.
- Eftersom vi är konsulter i byggbranschen oroas jag mest över framtida investeringar. I dagsläget har vi fullt upp, men har svårt att se vad som kommer hända i vår.
- Vår verksamhet är några decennier gammal. Vi tillhör den gråhåriga gamla typen av företagare som bygger långsiktigt, med egna pengar. Då tål du också kriser bättre. Säkert inte så klokt rent ekonomiskt. Skulle garanterat ge mer utdelning om vi satsade pengarna i 10 olika företag och lånade upp 90 % (istället för 100 % i ett företag, utan lån). Då skulle troligen en del av stödpaketet komma till användning, även för oss. Blir ungefär som att spela Roulette med andras pengar, där man får del av eventuell vinst, men inte kostar något vid förlust.

Det är sådant beteende som uppmuntras nu för tiden. Förutom detta så lider jag med alla företagare som jobbat och slitit med sitt företag, byggt varumärke, och så kommer det politiska beslut (pga smittspridning) som slår undan fötterna. Tänker på alla i resebranschen och alla som är inblandade i konferenser. Där är det absolut motiverat med politiskt beslutade stöd, eftersom det var politikerna som drog undan mattan!

- Korttidspermitteringar ger oss lite tid och möjlighet att anpassa verksamheten till segment där det kan finnas projekt i höst och framåt
- Största effekten i positiv riktning har varit sänkta arbetsgivaravgifter, minskad kostnad för VAB, sjukfrånvaro. Dock har intäkterna minskat då vi enbart säljer timmar.
- Temporär likviditetsbrist som kan äventyra verksamheten.
- Vi bedömer i dagsläget att vi har kontroll över likviditeten. Hösten är viktig nu med orderingång inför 2021.

Slutsatser

Det verkar som att effekterna av Coronapandemin stabiliserade sig innan sommaren. De flesta företagen är påverkade men fler än hälften har en relativt begränsad påverkan på orderläget. 36 % uppgav ingen påverkan på befintliga uppdrag samt 35 % en minskning mellan 2-10 % av uppdragen. 19 % hade inte fått uppdrag uppskjutna och 40 % hade fått mellan 2-10 % av uppdragen uppskjutna. 25 % rapporterade ingen förlorad ordergång och 33 % en minskad ordergång med 2-10 %. Där finns givetvis en betydande andel företag som tappat en större andel av uppdragen och sett ordergång avta rejält. Men sett till helheten och oron i början av krisen så har effekterna inte blivit så omfattande som man inledningsvis fruktade. De flesta företagen verkar ha kunnat balansera uppdragstappet med varsel och framförallt permitteringar. Inledningsvis var sjukfrånvaro och VAB-frånvaro hinder för verksamheterna. Den påverkan har minskat sedan inledningen av pandemin. Med mindre projekt att utföra har det givetvis haft mindre effekt på verksamheterna.

Varslen har uppgått till omkring 2,6 % av den samlade personalstyrkan och permitteringarna drygt 15 %. De flesta varslen och permitteringarna har skett bland arkitekterna och industrikonsulterna. Bland arkitekterna har varslen uppgått till 6,5 % och permitteringarna 22,2 % av personalstyrkan. Motsvarande siffror för industrikonsulterna är 5,9 % respektive 22,4 %. Minst varsel och permitteringar har skett bland teknikkonsulterna med 1,0 % respektive 6,6 %. Företagen redovisar relativt begränsade intentioner att varsla under hösten men fler företag är förberedda på fler permitteringar om det krävs. Ovissheten som pandemin fört mer sig har haft effekter på både kompetensutvecklingen och investeringar i forskning och utveckling. Utan att dessa stannat av helt och hållet märks ändå en ökad försiktighet bland företagen med minskade investeringar i personalen och i utveckling, vilket är lättförstått även om det kan ses som en missad chans också. Med lediga resurser kunde den här typen av investeringar givetvis stärkt företagen inför framtiden. Samtidigt har troligtvis förändrade arbetssätt, hemmaarbete, försvårat den typen av satsningar.

Branschen ser relativt stabil ut inför hösten och orderläget ser än så länge hyggligt. Oron flyttas nu fram mer mot våren. Kommer investeringarna igång igen eller kommer de verkliga effekterna av pandemin efter årsskiftet? Flera frågetecken kvarstår givetvis men signalerna är ändå försiktigt positiva. Det är svårt att förutse när allt återgår till det "normala" och om det är samma normala som tidigare. En långsam återhämtning under resten av 2020 och kanske hela 2021 är kanske det troligaste scenariot. Förändrade arbetssätt kan också bidra till mer effektiva arbetsprocesser och starkare digitalisering, som i slutändan kan bidra till att företagen och branschen på många sätt kommer stärka ur pandemin. Det gäller att ta tillvara på möjligheterna som en kris erbjuder. Branschen är redan inne i en förändringsprocess som tog fart under finanskrisen, med nya perspektiv, samarbetsformer, integration av tjänster, nyttjande av olika kompetenser samt mer komplexa uppdrag. I backspegeln kommer sannolikt Coronapandemin varit en bidragande faktor till den här utvecklingen.

David Cramér
Analyschef, Innovationsföretagen

www.innovationsforetagen.se